

УДК 004:378.147

Вінник Т.О., Одінец В.В.

Херсонський державний університет, Херсон, Україна

**КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ВНЗ
В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

DOI: 10.14308/ite000546

Стаття присвячена теоретико-методичним основам формування інформаційної культури студентів ВНЗ як іншій формі спілкування і життєдіяльності в новій онтологічній реальності. Розглянуто теоретичні основи взаємозв'язку культури й освіти, що впливають з особливостей природи і генезису розвитку культури як соціального і особистісного феномена. Проаналізовано основні культурологічні характеристики сучасності: віртуальний спосіб існування культури, тенденції екологізації культури. Автори розглядають вплив особистісних факторів на процес розвитку культури інформаційного суспільства, аналізують символічний характер діяльності в інформаційному суспільстві, приділяють увагу віртуалізації життя як особливості культури інформаційного суспільства. Теоретично досліджено поняття інформаційної культури особистості, її змістовне значення, структурні компоненти, особливості формування. Доведено, що у процесі планування культурологічної підготовки важливо враховувати принципи: безперервність, достатність, послідовність і практичне застосування. Розкрито методи стимуляції студентів до інформаційної діяльності. Визначено основні напрями експериментальних пошуків організації культурологічної підготовки: удосконалення змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх спеціалістів, використання інноваційних педагогічних технологій, комп'ютерних засобів і технологій. Описані можливі результати інформаційної діяльності студентів під час професійної підготовки.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформаційна культура особистості, інформаційна діяльність, майбутній фахівець.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Інформатизація суспільства зумовлює необхідність інформатизації системи освіти, підготовку кваліфікованих кадрів для всіх сфер і галузей суспільного життя. В епоху інформатизації суспільства помітно зростає роль освіти, оскільки серед усіх соціальних інститутів саме освіта є основою соціально-економічного і духовного розвитку. На даному етапі в Україні відбувається становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження в європейський освітній простір.

Очевидно, що інформатизація освіти вимагає відповідності між професійною підготовкою фахівців та сучасним рівнем інформатизації суспільства. Тому однією з глобальних цілей інформатизації освіти є підготовка спеціалістів, які володіють високим рівнем інформаційної культури (ІК), готові застосовувати ІКТ в професійній діяльності, беруть активну участь у процесі інформатизації суспільства.

Необхідність формування ІК майбутніх спеціалістів зумовлена тим, що змінюється інформаційне забезпечення навчального процесу у вищих навчальних закладах, формується інформаційна інфраструктура, розширюється мережа інформаційних баз знань, електронних освітніх і міжнаукових комунікацій. Крім того, процес інформатизації професійної освіти ініціює:

- вдосконалення методології і стратегії відбору змісту, методів і організаційних форм навчання і виховання, що відповідають завданням розвитку майбутнього фахівця в умовах інформаційного суспільства;
- проектування та реалізацію науково-методичних систем навчання, орієнтованих на розвиток інтелектуального потенціалу студентів, на формування вмінь самостійно здобувати знання, переробляти інформацію;
- створення і застосування засобів ІКТ, що забезпечують функції збирання, продукування, накопичення, зберігання і передачі інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми.

Розглянемо взаємозв'язок культури й освіти на основі сучасних досліджень в галузі культурології освіти, перш за все, робіт, що визначають загальні засади культурології освіти і генезис взаємозв'язку освіти і культури.

Аналіз літератури дозволяє виділити дослідження, що розкривають:

- культуру як умову саморозвитку особистості та її розвиток у соціокультурному контексті освіти; методологічні аспекти взаємозв'язку освіти та культури, а також культурологічні основи побудови сучасних освітніх систем і моделей (Дж. Бенкс, В.А. Колеснікова, Т.П. Корнетов, Н.Б. Крилова, С.Ю. Курганів, М.Ю. Новицька та ін.);
- своєрідність сучасної цивілізаційної ситуації та її проектування в область культури і освіти, духовність освіти і культури, особливості культурологічного аналізу сучасного освітнього процесу (Р.Ф. Абдєєв, В.С. Біблер, А. Геніс, П.С. Гуревич, В.К. Кантор та ін.);
- філософські аспекти культури та освіти, вплив культурних доміант на становлення різних освітніх парадигм, культурологічний підхід до конструювання змісту освіти (С.В. Гессен, Б.З. Гершунський, М.С. Каган, В.А. Конєв, В.С. Стьопин та ін.).

Перша група проблем знайшла найбільш повне відображення в роботах Н.Б. Крилової, яка визначає культурологію освіти як потребу особливої рефлексії і пропонує можливі варіанти розуміння детермінованого взаємозв'язку культури та освіти:

- культура є умовою освіти, освіта є умовою культури;
- освіта є відносно самостійним механізмом створення нових форм культури.

Таким чином, варто говорити не тільки про багатоаспектність взаємозв'язку культури та освіти, але й про розуміння значущості всіх характеристик такого взаємозв'язку для теоретичного і практичного проектування культурологічних освітніх моделей. У межах подібних моделей ряд авторів розглядають культуру як умову розвитку та саморозвитку особистості, її соціалізації та адаптації в полікультурному суспільстві.

Розглянуті вище загальні положення культурології освіти є вихідним початком для наукових досліджень другої групи проблем. Новою ідеєю освіти, на думку В.М. Розіна, може бути ідея відкриття та освоєння світу спільно з відкриттям і освоєнням себе («шлях у світ є одночасно шляхом до себе») [6, с. 270]. Можливим ідеалом освіти за таких умов стане злиття освіти з самоосвітою. Характеристика сучасної культури, що знайшла відображення в освітній ситуації, – це плюралізм культур і неоднорідність культури. Культура перестала бути єдиною і, як наслідок, з'являється безліч суб'єктів і вимог до освіти [6, с. 273].

Представник третьої групи дослідників В.А. Конєв проводить генетичний аналіз зв'язку сучасної освіти та культури Нового Часу. Це дослідження цінне тим, що дозволяє пояснити нові вектори розвитку сучасної освіти (інтеграція в освіті, діалог як метод і форма освіти, ціннісно-особистісний зміст освіти, розвиток асоціативного мислення та ін.).

На думку вченого, освіта є, по-перше, відображенням культури певної епохи; по-друге, сучасна освіта побудована на культурних доміантах Нового часу; по-третє, сучасна

культура має інші характеристики, ніж культура Нового часу і висуває інші вимоги до освіти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття.

У науково-методичній літературі недостатнє висвітлення отримали дослідження взаємозв'язку культури і освіти, що набуває особливої актуальності в період розвитку і перетворення інформаційного суспільства. Необхідні також розкриття та теоретичне обґрунтування культурологічних аспектів підготовки сучасного спеціаліста.

Формулювання цілей статті.

Метою статті є теоретичне обґрунтування особливостей культурологічної підготовки майбутніх фахівців у нових мінливих соціальних умовах.

До завдань, які необхідно розв'язати, відносяться:

- аналіз теоретико-методологічних основ інформаційної культури;
- визначення поняття інформаційної культури особистості, її структури, особливостей формування;
- формулювання принципи організації культурологічної підготовки студентів у навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

В останній чверті ХХ ст. людство вступило в нову стадію свого розвитку – в епоху інформаційного суспільства з усіма його досягненнями, протиріччями і конфліктами. Інформаційне суспільство – суспільство, рівень якого вирішальною мірою визначається кількістю і якістю накопиченої і використовуваної інформації, її свободою і доступністю. З цим терміном прийнято пов'язувати постіндустріальний стан людської цивілізації. В порівнянні з індустріальним суспільством, де все направлено на виробництво і споживання товарів, в інформаційному суспільстві виробляються і споживаються інтелект, знання, що призводить до збільшення частки розумової праці. Від людини вимагається здатність до творчості, зростає попит на знання. Зменшується частка фізичної праці і скорочується обсяг рутинної розумової праці. В результаті зростає значення творчої складової в будь-якій сфері професійної діяльності і здійснюється принцип «людині – людське, машині – машинне». Рушійною силою розвитку суспільства стає виробництво інформаційного, а не матеріального продукту. Матеріальний же продукт стає більш інформаційномістким, що означає збільшення частки інновацій, дизайну і маркетингу в його вартості. Відмінною особливістю інформаційного суспільства ХХІ століття, на думку науковців, буде орієнтація на використання знань і мережевих технологій.

Інформаційне суспільство – це суспільство, засноване на «довірі», у термінології Ф. Фукуями. Щоб інститути нового суспільства мали змогу працювати більш ефективно, вони повинні багато в чому спиратися на «до сучасні» культурні підвалини, які і забезпечать їх подальше функціонування. «Закон, договір, економічна доцільність необхідні, але не достатні як основи стабільності та благополуччя... до них слід додати такі поняття, як принципи взаємності, моральні зобов'язання, обов'язок перед суспільством і довіру, які засновані на традиціях і звичаях, а не на раціональному розрахунку. Всі ці поняття в умовах сучасного суспільства – не анахронізми, а необхідні умови для його успішного розвитку» [4].

Інформаційна цивілізація радикально трансформує соціокультурний простір, формуючи так звану інформаційну культуру. Саме це поняття досить багатогранне і використовується в різних значеннях. Маємо на меті проаналізувати зазначене поняття. Культура, як відомо, належить до числа найбільш складних і різноманітних соціальних явищ, тому вона розуміється досить неоднозначно, так як часто виступає в якості складової людської діяльності (культура технічна, екологічна, художня, культура мислення і почуттів, праці, звичаїв тощо). Інформаційна культура співвідноситься зі сферою

інформаційної діяльності людей у суспільстві, тобто з реалізацією всієї сукупності інформаційних процесів, використовуваних людиною.

Саме поняття «культура» передбачає наявність традицій, пам'яті суспільства. Елементи загальної культури, що регулюють розвиток системи господарювання, формуються поза економіки у сферах моралі, політики, права, ідеології, релігії. Сформовані таким чином зразки свідомості і поведінки далі асимілюються системою господарювання і стають її частиною.

Культура – історично певний рівень розвитку суспільства і людини, виражений в типах і формах організації життя і діяльності людей, а також в створюваних ними матеріальних і духовних цінностях [4].

Узагальнюючи численні визначення феномену «інформаційна культура», можна сказати, що – це систематизована сукупність знань, умінь, навичок, спрямованих на задоволення інформаційних потреб, що виникають у ході навчальної, науково-пізнавальної та інших видів діяльності.

Критеріями інформаційної культури людини можна вважати її вміння адекватно формулювати свою потребу в інформації, ефективно здійснювати пошук необхідної інформації в усій сукупності інформаційних ресурсів, переробляти інформацію і створювати якісно нову, проводити індивідуальні інформаційно-пошукові системи, а також здатність до інформаційного спілкування і комп'ютерну грамотність.

Аспекти інформаційної культури проявляються в наступному:

- конкретних навичках використання технічних засобів (від арифмометра до персонального комп'ютера і комп'ютерних мереж);
- здатності використовувати у своїй діяльності сучасну комп'ютеризовану інформаційну технологію, базовою складовою якої є численні програмні продукти;
- умінні отримувати інформацію з різних джерел, як з періодичної преси, так і з електронних комунікацій, представляти її в зрозумілому вигляді та вміти ефективно використовувати;
- оволодінні основами аналітичної обробки інформації;
- умінні працювати з різною інформацією;
- знанні особливостей інформаційних потоків у своїй сфері діяльності;
- використання правових актів, що забезпечують інформаційні процеси;
- володіння основами ергономічної та інформаційної безпеки [4].

Сучасний віртуальний спосіб існування культури – це якісно новий її стан, який характеризує інформаційне суспільство. Термін «віртуальний», якщо вважати його походження від латинського слова *virtualis*, перекладається як «можливий». Англійське слово *virtual* перекладається як «фактичний». Деяка невідповідність у перекладах відображає багатоплановість властивостей «віртуального».

Сучасна віртуальна реальність – результат розвитку інформаційних технологій. Деякі дослідники вважають віртуальну реальність новою сферою буття, а формою існування віртуальної реальності – інформаційний простір. Інформаційний простір передбачає технологію інформаційної взаємодії, яка за допомогою сучасних операційних засобів мультимедіа створює ілюзію безпосередньої присутності в «екранному» світі. Доречно провести аналогію зі сприйняттям кінематографічного образу, коли сприймаючи кінематографічну дію, глядач нерідко «переносить» її на себе, ототожнює себе з героями і стає співучасником подій.

Межі віртуального існування культури ще далеко не досліджені. Проте вже зараз можна говорити про майже фантастичні можливості комп'ютерних систем, які можуть моделювати наші бажання і мрії. Віртуальна реальність в деякому плані – синтез техніки і людської уяви. Її вплив на людину, психіку, людське суспільство в цілому і його культуру важко переоцінити. На жаль, цей вплив не завжди позитивний. Раніше ми в основному зупинялися на концепціях, що фіксують позитивні тенденції сучасного цивілізаційного

процесу. Але в оцінці сучасної соціокультурної ситуації у світі існують дві полярні точки зору. Одна – беззастережно оптимістична (Е. Тоффлер, Д. Белл, А. Кінг, Й. Масуда та ін.), інша – навпаки, оцінює цю ситуацію як глибоко кризову і не бачить виходу з цієї кризи (Т. Адорно, Р. Маркузе, Е. Фромм, К. Ясперс, ще раніше – О. Шпенглер та М. Бердяєв). Слід однак зазначити, що сучасні соціокультурні процеси не вкладаються в жорсткі рамки цих схем, оскільки культура не тільки технологічно детермінована, вона має етнічні, релігійні та інші характеристики. Реакцією на уніфікований, універсальний спосіб життя в сучасному світі є процеси культурного націоналізму, що протиставляється культурному імперіалізму, як прагненню ствердити унікальність своєї культури, мови, своїх власних традицій. Необхідність їх теоретичного аналізу, інтерпретації різних підходів у їх вивченні диктується тим, що саме ці процеси значною мірою визначають характер суспільного розвитку, політичних і культурних контактів та соціальних конфліктів сучасності [5].

І якщо в часи модерну всі комунікаційні системи розглядалися, насамперед, як джерело інформації про справжню реальність, як спосіб розширення власного простору і часу, як засіб єднання людей, то в епоху постмодерну саме мас-медіа здійснюють симуляцію, що характеризує сучасну культуру в цілому: симуляцію маси, історії, тілесності, часу, простору, реальності і, відповідно, симуляцію комунікації, інформації та сенсу. За таких обставин в ролі провідної функції засобів масової інформації виступає їх здатність до формування гіперреального як реального без витоку і без реальності.

Існує думка, що створюване сьогодні людиною семіотичне і символічне середовище, яке починає поступово замінювати традиційну опозиційну культурі природу, стає новою онтологічною реальністю. Сьогодні культура настільки підкорила собі природу, що доводиться штучно відновлювати її «в якості однієї з культурних форм». Це середовище, що володіє власними онтологічними характеристиками – «кіберпростором» і «позачасовим часом» (М. Кастельс), настільки специфічне, що воно виявляє здатність до підпорядкування своєму впливу всі інші семіотичні системи, не дозволяючи їм існувати у власних онтологічних кордонах. Писемна культура виступала як інша, можливо, більш висока за семантичними і аксіологічними показникам, по відношенню до безписемної, однак одночасно існуюча з останньою на рівних і без вторгнення до її семіотичного простору. Культура мережі підпорядковує своєму впливу і культуру слова, і культуру письма, принциповим чином трансформуючи їх внутрішню структуру [3].

Розглянемо ще одну важливу культурологічну характеристику сучасності, а саме: ми є свідками тенденції «екологізації» культури. Культура вступає в новий екологічний етап свого розвитку. Суть його полягає в тому, що екологічна культура суспільства розглядається не тільки як культура екологічної діяльності, але і як екологічний аспект розвитку культури. Процес цей досить складний і суперечливий, як суперечлива сама творчість. Екологізація культури – це перехід до екологічно орієнтованої культури (екологічна культура), що дає можливість людині зберегти середовище свого існування і вижити фізично та духовно. На перший план висувається антропологічний вимір культури. Культура повинна забезпечити цілісність людини, її здоров'я і щастя в умовах, коли чимало факторів науково-технічного і соціального розвитку руйнують цю цілісність, негативно впливають на здоров'я людини, заважають досягненню її щастя. Урбанізація, штучне середовище проживання відривають людину від природи; через зростання ритму життя порушується її фізична і психічна рівновага. Можна вважати, що збереження природного середовища і людини як частини природи – одна з нових функцій культури. Ця функція тісно пов'язана з іншою, не менш важливою функцією, яка виникає в процесі еволюції індустріального суспільства до інформаційного – функція адаптації до динамічно мінливого інформаційного середовища. Потоки інформації стомлюють людину, множинність контактів деформує її емоційний розвиток. В даному аспекті культура, покликана зберегти «екологію людини» як частини природи, має стати чинником єднання людини і природи, суспільства і природи, поширення нових знань, цінностей і норм поведінки.

Таким чином, екологічно орієнтована культура – це перш за все морально орієнтована культура. Екологізація культури в більшості своїй детермінована рівнем моральної культури. Моральна культура формує етичний світогляд, з яким відомі філософи (М. Бердяєв, А. Тойнбі, А. Швейцер) пов'язували надії на олюднення цивілізації і виживання людства. Культуротворчий, етичний світогляд не дозволяє людині пасивно споглядати, як руйнується природне середовище. Людина стає «екологічно активною». Моральна і екологічна культура у своїх сутнісних характеристиках зближуються. Складові їх підсистеми, їх елементи, звичайно, різні, але цілі й завдання в сутності тотожні. Це особливо чітко виявляється під час аналізу негативних наслідків розвитку ринкових відносин, суперечливе, а іноді і потворне становлення яких порушує природну рівновагу й гармонію відносин «людина-природа». По суті процес екологізації культури – це повернення до витоків її появи і початкового трактування, коли під культурою розумілася обробка землі. Культура в такому розумінні висловлювала певною мірою ставлення людини до природи, причому відношення це було не «змагальним», а цілком дружнім і взаємодоповнюючим. Природно, що таке ставлення позбавлене технофобії. Воно вимагає лише більш адекватного розуміння природного середовища, чіткого уявлення про те, які технології, яку культуру потрібно створити, щоб не провокувати екологічної кризи [5].

Відповідно вищезазначеному об'єктивні процеси, що відбуваються в соціумі, свідчать про те, що саме культура здатна стати вирішальним фактором економічної, політичної стабілізації і тим самим пом'якшити деякі негативні наслідки розвитку сучасної інформаційної цивілізації.

У висновку відзначимо, що культура інформаційного суспільства, порівняно з культурою суспільства індустріального, характеризується цілим рядом особливостей – мережевим принципом функціонування і поширення, віртуальним характером, короткочасною, спонтанною, «бліковою» формою подачі інформації. В межах даної культури об'єктивно змінюється значення і роль особистості, активність якої забезпечується не зовнішніми спонукальними стимулами діяльності, а, переважно, внутрішніми. Більше того, саме становлення цієї системи виявляється обумовленим не лише матеріальним прогресом, але і зміною ціннісних орієнтацій особистості, налаштованої на творчість, розвиток і самовдосконалення.

Досліджуючи сучасне трактування культури, стає очевидним: класифікуючи та розподіляючи культуру за національними та етнічними (українська, слов'янська, німецька, китайська та ін.), соціально-стратифікаційними ознаками (буржуазна культура, культура «соціального дна» тощо), ознаками поділу в межах історичного процесу (культура Стародавнього Світу, Нового Часу і т. д.), варто пам'ятати важливий аспект – частина не може бути більшою за ціле. Культура етнічної спільноти, нації, держави, соціальної, професійної групи, організації не існує сама по собі – вона є частиною загальної культури людства. Тому помилково говорити про перевагу однієї культури над іншою – ніщо не є більшою величиною по відношенню до іншого, для всього визначені свої роль і місце в постійному процесі розвитку. Володіння цілим закономірно робить людину багатшою, ніж володіння частиною. З цієї причини знайомство з культурами інших народів і взаємопроникнення культур сприятливо позначаються на суспільстві, духовно збагачують людину. «Життя в Інтернеті» не сприяє інтелектуальному і духовному розвитку повною мірою. Звична система соціальних відносин зазнає серйозних змін, і на сьогоднішній день складно оцінити цей процес або прогнозувати його подальший розвиток, але очевидно одне – у сформованій ситуації відсутні чіткі орієнтири, які допоможуть людині сприймати культурне розмаїття, формувати соціально схвалювані етичні та естетичні погляди. Аналізуючи вищесказане, стає зрозуміло, інформаційне суспільство, впливаючи на культуру, привносить протиріччя в культурну сферу життя. Цілком закономірно виникає питання: як регулювати нові культурні відносини, зберігаючи толерантність, плюралізм, запобігаючи руйнівним конфліктам?

Складається досить непроста ситуація, зумовлена кількома аспектами: по-перше, це різноманітність, що існує в релігіях, культурах і, як наслідок, у мистецтві, освіті тощо; по-друге, це можливість надмірно швидкого доступу до інформації, обсяги якої часто не піддаються навіть вимірюванню; по-третє, неможливість контролювати ці процеси. У розв'язанні цієї проблеми важко надати конкретні рекомендації, але можливо намітити основні напрями вже зараз. Головне, на що варто звернути увагу, – це сприяння вихованню загальної культури людини, правилам поведінки, традиційним цінностям. Основними провідниками культурно-етичних норм залишаються сім'я та освіта, необхідним є збереження виховної функції за ними. Крім цього, саме суспільство – через всі його прояви і канали: громадські організації, ЗМІ тощо – має підтримувати і культивувати ідею інформаційної культури [1].

Формування інформаційної культури особистості набуває особливої актуальності, що спричинено широкими перспективами ефективного використання людиною накопичених інформаційних ресурсів. Головною ознакою сучасної інформації є те, що вона перестала вважатися чимось другорядним. Приходить усвідомлення, що якість життя все більшою мірою залежить від інформації та її використання. У сучасному суспільстві доля кожної конкретної людини багато в чому залежить від її інформаційної культури, і ця залежність буде зростати.

Важливість формування інформаційної культури особистості цілком усвідомлена, про що свідчать різні конференції і зростаюче число публікацій. Усвідомивши цю проблему як міждисциплінарну, до її дослідження долучилися представники багатьох галузей знань: бібліотекарі, фахівці з інформатики, культурологи, соціологи, філософи.

Однак, об'єднані спільними інтересами, вони розглядають різні явища.

Бібліотекарі в поняття «інформаційної культури особистості» звично вкладають читацькі уміння і навички. Фахівці з інформатики пов'язують її з комп'ютерною грамотністю та вмінням працювати в електронних мережах. Соціологи вважають, що проявом інформаційної культури є орієнтація людини у швидко мінливих соціальних умовах, здатність адаптуватися до них, критично і самостійно оцінюючи інформацію, що надходить. Культурологи та філософи підходять до проблеми найбільш широко: інформаційна культура вважається ними як спосіб життєдіяльності людини в інформаційному суспільстві, як складова процесу формування «культури людства».

Усі ці точки зору справедливі. Складність пов'язана з багатозначністю самого поняття «інформаційна культура». Існує безліч близьких, але не тотожних за змістом понять: «бібліотечно-бібліографічна культура», «культура читання», «комп'ютерна грамотність».

Бібліотечно-бібліографічна культура – комплекс знань, умінь, навичок читача, що забезпечують ефективне використання довідково-бібліографічного апарату та фонду бібліотеки. Вона включає знання про структуру бібліотечного фонду, склад бібліотечних каталогів, картотек, бібліографічних посібників, правила користування бібліотеками; уміння знайти в бібліографічних посібниках, каталогах і картотеках необхідні джерела інформації.

Культура читання – складова частина загальної культури особистості, що представляє собою комплекс навичок роботи з книгою, до якого налужать усвідомлений вибір тематики, систематичність і послідовність читання, вміння застосовувати раціональні прийоми читання, максимально засвоювати і глибоко сприймати прочитане, дбайливо поводитися з друкованими творами.

Комп'ютерна грамотність – це знання, вміння і навички в галузі інформатики, необхідні кожній людині для ефективного використання у своїй діяльності комп'ютерних технологій. Крім цього, в структуру інформаційної культури входять елементи наступних культур:

- комунікативної (культури спілкування);
- лексичної (мовної, культури листування та оформлення ділової документації);

- інтелектуальної (культури науково-дослідної і розумової праці);
- інформаційно-правової;
- світоглядної й моральної.

Інформаційна культура суспільства і особистості повинна забезпечувати можливість безперервної освіти людини та підвищення її відповідальності за прийняті рішення. В першому випадку інформаційна культура виступає засобом соціального захисту особистості, здатної до самостійного нарощування знань, зміни сфери діяльності, регулювання власної поведінки на основі всебічного аналізу ситуації. У другому – інформаційна культура є засобом захисту суспільства від непродуманих дій людини, гарантом того, що принципові рішення у будь-якій сфері – соціальній, економічній, технологічній приймаються лише після глибокого аналізу всієї наявної інформації [7].

У результаті проведених досліджень виявлено, що структуру інформаційної культури особистості (ІКО) студента можна представити у двох напрямках: горизонтально і вертикально.

«Горизонтальна» структура ІКО може бути представлена такими ключовими поняттями: «норми», «знання», «знаковість» і «цінності».

Норми сприяють підтримці інформаційних зв'язків у суспільстві. Класифіковано норми за кількома підставами:

1. спонукаючі (потрібно обов'язково робити те, чи інше) і заборонні (те, що неможна робити);
2. загальнолюдські, національні, класові, групові;
3. за ступенем обов'язковості – обов'язкові та не обов'язкові до виконання.

Дотримання різних норм призводить до того, що людина в суспільстві починає виконувати ті чи ті ролі (член сім'ї, пасажир у громадському транспорті, користувач у мережі Інтернет тощо).

Знання як результат процесу пізнання можуть бути виражені в уявленнях, судженнях, теоріях і законах. Знання також формують поведінку людини.

Знаковість є засобом поєднання двох світів: світу людини і зовнішнього світу за допомогою знаків. Особлива роль у цьому належить символам. Знак або символ, представляють собою причину реагувати на них відповідним чином. Наприклад, знаковість інтерфейсу налаштовує людину реагувати певним чином на те, що вона бачить, сидячи за комп'ютером, на екрані монітора.

Цінності є способом регуляції поведінки. Вони надають сенс людському життю.

Якщо розглядати інформаційну культуру як інструмент адаптації до умов швидко мінливого інформаційного середовища, то в її змістовному наповненні науковці виділяють блоки: 1) теоретико-світоглядний блок; 2) блок практичних умінь і навичок. У перший блок відносять комплекс теоретичних знань і уявлень про інформацію, інформаційну сферу, усвідомлення об'єктивних факторів зовнішнього світу, переконання, принципи, установки особистості і т. д. Практичні вміння і навички передбачали адекватну реакцію на інформаційні явища і процеси, операції з виявлення, обробки і створення власної інформації і т. д.

Формування інформаційної культури студентів – важливе завдання не тільки навчальних закладів, але й бібліотек. Навчання основ інформаційних знань, умінь і навичок здійснюється за допомогою спеціально організованої підготовки користувачів інформації в рамках навчальних дисциплін вищих навчальних закладів. Для молодих людей, майбутніх фахівців інформаційні технології відкривають доступ до інформації, а значить до знань, дають нові можливості для підвищення професіоналізму і творчості, долучають до цінностей світової культури. Тому формування інформаційної культури студентів – важливе завдання, виконання якого можливе лише за умов використання сучасних комп'ютерних технологій.

Але крім елементарної комп'ютерної грамотності, здатності орієнтуватися у величезних потоках інформації, критично оцінювати її, інформаційна культура передбачає

вміння майбутнього фахівця самостійно поповнювати знання, яких бракує в професійній сфері і моделювати свою інформаційну поведінку. Відповідно у процесі навчання необхідно не тільки передавати знання, але й розвивати особистість. Саме інформатика може розвинути психічні функції, пов'язані з інформаційною та алгоритмічною діяльністю, мотивацію до подальшого оволодіння інформаційною культурою, готовність до самостійної роботи після вузу.

Соціальний аспект інформаційної культури полягає в тому, що студент оволодіває необхідними вміннями для передачі, трансляції інформації, розвиває комунікативні здібності.

Виховний, пізнавальний, розвиваючий та соціальний аспекти інформаційної культури взаємопов'язані, вони проникають один в одного, взаємодіють між собою, а тому повинні бути залучені до системи навчання на рівних правах.

Відповідно необхідно враховувати певні особливості планування навчального процесу в області вивчення можливостей джерел інформації, розвитку загально-навчальних умінь і навичок застосування ІКТ, знайти найбільш ефективні способи використання ІКТ під час вивчення більшості предметів. У процесі планування культурологічної підготовки важливо враховувати наступні принципи: безперервність, достатність, послідовність і практичне застосування [2].

1. Безперервність. Навчання є безперервним процесом отримання інформації з навколишнього середовища і її переробки. Порушення безперервності цього процесу веде до того, що інформація не засвоюється повністю, а лише частково, а процес навчання стає неефективним. Враховуючи вищесказане, а також необхідність розвитку навичок роботи з інформаційними джерелами, потрібно організовувати безперервну інформаційну діяльність, спрямовану на створення конкретного інформаційного продукту, під час вивчення кожного предмета.

2. Достатність. Якщо інформація надходить дуже малими обсягами, або інтервали між надходженнями послідовних частин інформації дуже великі, то, незважаючи на формальну безперервність процесу навчання, він також буде неефективним. Практичним підтвердженням цього висновку є значне зниження якості засвоєних знань після тривалих перерв (канікули, окремі види практик). Тому на період канікул, а тим більше практик, студентів варто забезпечити завданнями з пошуку, збору, класифікації, структуризації та інтеграції інформації.

3. Спідкоємність. Робота з інформацією найбільш ефективна в тому випадку, якщо дотримується основний принцип – від простого до складного. Порушення цього принципу призводить до погіршення сприйняття і запам'ятовування інформації, що знижує ефективність навчального процесу. У нашому випадку це означає необхідність мати хорошу початкову базу перед вивченням вузівських курсів. Оскільки середній рівень шкільної підготовки з більшості предметів, як показує практика, є занадто низьким, доречно організувати роботу, спрямовану на повторення, поглиблення і розширення шкільних знань за рахунок самостійного опрацювання значних обсягів інформації.

4. Практичне застосування. Результатом навчання у вищій школі повинно стати застосування отриманих знань і навичок у професійній діяльності. Змістом інформаційної діяльності студентів повинна стати розробка і створення інформаційних продуктів. Такими продуктами можуть бути: реферативні повідомлення, тематичні доповіді, збірки інтегрованих матеріалів, розробки проєктів, комп'ютерні презентації тощо.

Основними критеріями сформованості інформаційної культури студентів є їх знання та вміння, а також інтереси і мотиви інформаційної діяльності, сформованість рефлексивної позиції.

З метою стимуляції студентів до інформаційної діяльності дослідники пропонують використовувати такі методи:

- формування достатнього рівня мотивації до інформаційної діяльності;
- розвиток інтересу до нової інформації;

- посилення професійної спрямованості навчального матеріалу;
- розвиток умінь і навичок використовувати різні носії інформації.

За період впровадження експериментальних методик студентами можуть бути структуровані та виготовлені різноманітні інформаційні продукти [2], представлені в таблиці 1.

Таблиця № 1.

Результати інформаційної діяльності студента впродовж навчання у ВНЗ

Етапи	Види діяльності	Інформаційні продукти
1 курс	Пошук необхідної інформації з конкретної предметної галузі за джерелами, зазначеними викладачем	Реферативне повідомлення, реферовані друківані джерела інформації
	Пошук конкретної інформації з різних джерел, без вказівки викладача	Реферат
	Пошук міжпредметної інформації за вказаним напрямом (для вирішення певної проблеми)	Реферат, реферовані Інтернет-джерела, інформаційні матеріали до теми
2 курс	Пошук міжпредметної інформації і її самостійне інтегрування	Реферат, ілюстрований альбом
	Пошук, інтегрування та структурування міжпредметної інформації у співтворчості	Матеріали для інтегрованої лекції, семінару, спецкурсу
3 курс	Аналіз літератури з предмету, розв'язання конкретної вузької проблеми	Курсова робота
4 курс	Аналіз наукової літератури з предмету, синтез фактів, узагальнення, формулювання висновків	Дипломна робота з предмету
	Інтегрування різнопредметної інформації з метою створення власної для використання у професійній діяльності	Професійно значимі матеріали
5 курс	Аналіз наукової літератури, здійснення експерименту, статистична обробка даних	Дипломна робота
Магістратура	Узагальнення різнопредметної та професійної інформації, формулювання власних методичних рекомендацій	Посібник
	Інтеграція і структурування науково-методичної інформації для створення навчального мініфільма	Комп'ютерна презентація, телекомунікаційний проект

Проведені нами спостереження за роботою студентів під час виконання творчих завдань з метою створення комп'ютерної презентації матеріалу показали значне підвищення пізнавальної активності, високу мотивацію до пошукової діяльності, зацікавленість новими формами презентації навчального матеріалу. У готовому продукті студенти бачили результати своєї праці, а в процесі його створення оволодівали практичними навичками використання ІКТ для презентації необхідної інформації, що є особливо цінним для їх майбутньої професійної діяльності.

Висновки з даного дослідження.

Підсумовуючи різні підходи до трактування інформаційної культури, можна констатувати, що інформаційна культура фахівця на сучасному етапі розвитку суспільства і професійної діяльності – це новий світогляд, нове мислення, нові форми спілкування і життєдіяльності в різних інформаційних потоках, які орієнтовані на саморозвиток і самоосвіту.

Цілями впровадження ІКТ у процесі підготовки майбутніх спеціалістів є: адаптація студентів до сучасного інформаційного середовища; активізація освоєння змісту освіти і загального розвитку особистості; активізація пізнавальної діяльності та розвиток потреби у творчості. До основних напрямів використання ІКТ відносимо: отримання, збереження, обробку та тиражування інформації; презентація навчального матеріалу; індивідуалізація та диференціація навчання; контроль, облік і реєстрація знань; виготовлення дидактичних матеріалів; здійснення інтеграції знань; розвиток творчих здібностей студентів.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

Сформульовані особливості культурологічної підготовки студентів, принципи освіти потребують додаткового експериментального дослідження та апробації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Егоров М. И. Культура эпохи развитого информационного общества: проблемы, противоречия и конфликты. Подходы к формированию толерантного и неэкстремального сознания в условиях культуры информационного общества [Текст] / М. И. Егоров, И. С. Андронов // Молодой ученый. – 2012. – № 7. – С. 224-227.
2. Коломієць А. М. Інформаційна культура вчителя початкових класів : дис... доктора пед. наук: 13.00.04. – К., 2008. – 526 с.
3. Костина А. В. Тенденции развития культуры информационного общества: анализ современных информационных и постиндустриальных концепций [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2009/4/Kostina_Information_Society/
4. Культура и нравственность информационного общества [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vevivi.ru/best/Kultura-i-nravstvennost-informatsionnogo-obshchestva-ref228030.html>
5. Культура информационного общества [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://worlds-culture.ru/index.php?action=full&id=504>
6. Розин В.М. Введение в культурологию. – М.: Международная педагогическая академия, 1994. – 104 с.
7. Сотникова Е. А. Информационная культура личности – актуальная проблема российского общества [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sas1.at.ua/publ/13-1-0-26>

Стаття надійшла до редакції

Tatiana Winnick, Valentin Odintsov

Kherson State University, Kherson, Ukraine

FUTURE SPECIALIST'S KULTURAL PREPARATION IN INFORMATION SOCIETY

The article is devoted to theoretical and methodical basics of future specialist's information culture formation as another form of communication and life in a new ontological reality. Theoretical bases of interrelation of culture and education arising from the nature and genesis of culture development as a social and personal phenomenon. Cultural characteristics of modernity are analyzed: a virtual mode of culture existence, the trend of greening culture. The authors examine the impact of personal factors on the process of culture development in the information society, analyze the symbolic nature of the activities in the information society, and focus on the virtualization of life as the culture of the information society. Theoretical investigation of the concept of personality information culture is made, its informative value, structural components and features of the formation. It is proved that in the process of planning the cultural training is important to consider such principles as continuity, sufficiency, consistency and practical application. The methods of students' stimulation to information activities are disclosed. The main directions of the experimental searches of cultural training organization are determined: improving the content, forms and methods of future primary school teachers' professional training, the use of innovative pedagogical techniques, computer tools and technologies. The possible results of students' information activity in University are described.

Keywords: information society, personality information culture, information activities, future specialist.

Винник Т.А., Одинцов В.В.

Херсонский государственный университет, Херсон, Украина

КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ

Статья посвящена теоретико-методическим основам формирования информационной культуры будущего специалиста как иной формы общения и жизнедеятельности в новой онтологической реальности. Рассмотрены теоретические основы взаимосвязи культуры и образования, вытекающие из особенностей природы и генезиса развития культуры как социального и личностного феномена. Проанализированы основные культурологические характеристики современности: виртуальный способ существования культуры, тенденции экологизации культуры. Авторы рассматривают воздействие личностных факторов на процесс развития культуры информационного общества, анализируют символический характер деятельности в информационном обществе, уделяют внимание виртуализации жизни как особенности культуры информационного общества. Теоретически исследовано понятие информационной культуры личности, ее содержательное значение, структурные компоненты, особенности формирования. Доказано, что в процессе планирования культурологической подготовки важно учитывать принципы: непрерывность, достаточность, последовательность и практическое применение. Раскрыты методы стимуляции студентов к информационной деятельности. Определены основные направления экспериментальных поисков организации культурологической подготовки: совершенствование содержания, форм и методов профессиональной подготовки будущих учителей начальных классов, использование инновационных педагогических технологий, компьютерных средств и технологий. Описаны возможные результаты информационной деятельности студентов во время профессиональной подготовки.

Ключевые слова: информационное общество, информационная культура личности, информационная деятельность, будущий специалист.